

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ І. К.

КАРПЕНКА-КАРОГО

ЛОКТІОНОВ ЄВГЕН ВІТАЛІЙОВИЧ

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС

**«ЕТЮДНИЙ МЕТОД ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ПРОЗИ:
СТРАТЕГІЇ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕПАЦІЇ І
ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ»**

Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту

Творчий керівник:

Ніколаєнко Володимир Іванович,

народний артист України

Науковий консультант:

Оніщенко Олена Ігорівна,

доктор філософських наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

КИЇВ – 2026

Анотація. Спецкурс «Етюдний метод інсценізації прози: стратегії художньої інтерпретації і теоретичного аналізу» спрямований на опанування студентами акторського відділення практичними навичками трансформації прозового тексту в сценічну лексику через механізм етюдних проб. Даний спеціальний курс базується на синтезі аналітичного розбору літературного першоджерела та його практичного втілення на сценічному майданчику. Студентам буде запропонований сценічний етюд не як завершений, художньо переконливий твір, а як інструмент герменевтичного аналізу епічного (наративного) тексту, з обов'язковим виявленням подієвої структури, предмету боротьби та формулюванням глибинної сутності драматичного конфлікту.

В основі курсу лежить запропонована нами в науковому обґрунтуванні творчого мистецького проєкту «Етюдний метод інсценізації прози: стратегії художньої інтерпретації і теоретичного аналізу (на матеріалі роману Ірини Вільде «Сестри Річинські»)» типологізація навчальних етюдів, за допомогою яких здобувачі вищої театральної освіти матимуть змогу самостійно інсценізувати фрагменти прози, розрізняти літературну та сценічну логіку, використовувати метод фізичних дій та метод дієвого аналізу для створення цілісного художнього образу та аргументувати власні режисерсько-акторські рішення на теоретичному рівні.

Також студентам буде запропонована класифікація засобів трансформації наративного тексту в сценічний у відповідності до місця суб'єкта мовлення в загальній комунікативній структурі, що допоможе оптимізувати процес пошуку художнього образу та верифікувати результати у відповідності до стильових та жанрових особливостей прозових творів.

В результаті спецкурсу має ствердити студента в розумінні необхідності існувати в професії в режимі активного співтворця, а не просто виконавця

чужої волі, та допомогти оволодіти науково обґрунтованим і практично перевіреним методом трансформації прози у живе сценічне буття.

Курс розрахований на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 026 «Сценічне мистецтво».

Тривалість курсу – один семестр.

Мета курсу – опанувати методологію «розвідки розумом» та «розвідки тілом», використовуючи сценічний етюд як головний інструмент художнього аналізу, що дозволяє виявити подієву структуру прозового тексту через елементарні фізичні дії та безпосередню взаємодію в просторі, а також сформувати навичку теоретичного обґрунтування власних творчих рішень, де кожна мізансцена, жест чи скорочення тексту аргументуються глибоким розумінням авторського задуму, стилістики та соціокультурного контексту твору.

Студент повинен **знати**:

- теоретичні основи інсценізації: відмінності між епічним (прозовим) та драматичним родами літератури (поняття «сценічності» прози);
- методологію етюдного методу: етапи переходу від літературного аналізу до практичної проби;
- методику виявлення «подієвого ряду», «наскрізної дії», «надзавдання» та «конфлікту» в недраматичному тексті (метод дієвого аналізу);
- теоретичні основи роботи з авторським стилем, ритмомелодикою тексту та історико-культурним контекстом твору;
- основні переваги та можливі недоліки етюдного методу;
- типологізацію сценічних етюдів;
- основні підходи до адаптації прози (від буквального слідування тексту до створення вільної композиції за мотивами);

- класифікацію засобів трансформації наративного тексту в сценічний у відповідності до місця суб'єкта мовлення в загальній комунікативній структурі.

Студент повинен **уміти**:

- самостійно здійснювати «розвідку розумом», вилучаючи з наративного тексту конфліктну основу, визначаючи предмет боротьби та її смислове наповнення;
- застосовувати будь-який з видів сценічних етюдів до закінченої сцени, уривку чи літературного твору;
- самостійно організовувати імпровізаційний процес на майданчику для перевірки дієвості літературної сцени;
- переводити текст у дію, трансформуючи описи, внутрішні монологи та авторські запропоновані обставини у фізичну дію, поведінкові акти та сценічну лексику;
- вибудовувати логічну структуру майбутнього уривку на основі прозового фрагмента;
- аналізувати вибір художніх засобів, детермінуючи їх особливостями першоджерела;
- знаходити природу почуттів та спосіб існування персонажа та практично реалізовувати їх у просторі етюд.

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ

Розділ 1. Етюдна трансформація прози в сценічну реальність: від читання до дієвого аналізу

ТЕМА I ЕТЮДНИЙ МЕТОД: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Етюдний метод в контексті загальних гуманітарних розвідок щодо феномену творчого методу.

1.2. Виникнення етюдного методу: генезис та розвиток поняття у ХХ–ХХІ століттях.

1.3. Основні ознаки використання етюдного методу в сценічній практиці видатних діячів світового театру ХХ-ХХІ століть.

ТЕМА II ЕТЮДНИЙ МЕТОД: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

2.1. Методика вилучення подієвої структури з прозового тексту («розвідка розумом»).

2.2. Методика перевірки змісту конфліктної ситуації за допомогою сценічного етюдю («розвідка тілом»).

ТЕМА III ЕТЮДНИЙ МЕТОД: ЗА ТА ПРОТИ

3.1. Недоліки під час застосування етюдного методу на практиці.

3.2. Переваги під час застосування етюдного методу на практиці.

Розділ 2. Способи етюдного дослідження як засобу створення сценічної реальності на матеріалі «оповідної» літератури

ТЕМА IV. МЕТОД ДІЄВОГО АНАЛІЗУ В РОБОТІ НАД НАРАТИВНИМ ТЕКСТОМ

4.1. Методика виявлення «подієвої сітки» у прозовому творі як прихованої динамічної структури, придатної для сценічної трансформації.

4.2. Створення «партитури подій», яка базується на попередньому визначенні наскрізної дії та надзавдання.

ТЕМА V. ТИПІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЕТЮДІВ-ВПРАВ

5.1. «Стоп-кадр – повтор».

5.2. Етюди на пам'ять фізичних дій.

5.3. Етюди на виправдане мовчання.

5.4. Етюди, побудовані на аналогіях.

5.5. Етюди, побудовані на використанні абстрактних звукосполучень.

5.6. Етюди на зміну ставлення.

5.7. Етюди на пошук внутрішньої та зовнішньої характерності.

ТЕМА VI. «РОЛЬОВІ ЕТЮДИ»

6.1. Етюди на сцени з літературного твору (оповідання, повісті, роману, тощо).

6.2. Етюди на біографію персонажів: етюди на «переджиття» або етюди на майбутнє персонажів.

6.3. Етюди на ситуації, про які згадується в творі. Етюди на ситуації, про які в творі не згадується, але які передбачаються самим перебігом подій. Етюди на ситуації, які могли відбутися між діями за визначений автором проміжок часу.

6.4. Етюди, побудовані на зміні ролей.

ТЕМА VII. МОНОФОРМАТНІ ЕТЮДИ

7.1. Моноакт як перехідна стадія «від хаосу до порядку».

7.2. Вербатім: «зворотній шлях».

7.3. «Наговір» як потужний засіб роботи над безперервним «внутрішнім монологом».

Розділ 3. Композиційна стратегія та пошук художнього сценічного рішення

ТЕМА VIII. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАСОБІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ (ІНСЦЕНУВАННЯ)

8.1. «Класична» модель організації сценічної комунікації за наявності «четвертої стіни».

8.2. Режиму наративного висловлювання за допомогою оповідача чи оповідача-натора.

8.3. Ускладнені інтерферентні форми.

ТЕМА IX. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ ПАРИТЕТ

9.1. Самостійний режисерсько-акторський синтез матеріалу в завершену художню форму, де теоретичний аналіз підтверджений сценічним результатом.

9.2. Практична перевірка драматургічної структури (темпоритмічний аспект, мізансценування як засіб розгортання прихованих сенсів в просторі, подієві акценти тощо).

Форми навчання:

- лекційні заняття;
- практичні заняття;
- індивідуальні заняття;
- самостійна робота.

Тематика практичних та індивідуальних занять

- 1.** Практикум з виявлення дієслів, що можуть допомогти здійснити трансфер епічного тексту в сценічну реальність.
- 2.** Етюди на пошук правильного сценічного самопочуття, адекватного запропонованим автором обставинам.
- 3.** Етюди на освоєння «зон мовчання», як найсуттєвіших та найзмістовніших структурних «вузлів» акторського сприйняття, коли спостерігається максимальна обумовленість поведінки персонажа поведінкою його партнера.
- 4.** Етюдне освоєння сценічного середовища як «живого» партнера, який є надзвичайно потужним подразником.
- 5.** Перевірка конфліктних вузлів твору через імпровізаційне зіткнення у визначених до цього ситуаціях.
- 6.** Пластичні етюди, спрямовані на просторове освоєння студентом конфліктної ситуації.
- 7.** Робота з «текстом від автора», дослідження можливостей зміни суб'єкту мовлення.
- 8.** Етюди на вербалізацію «внутрішнього монологу» персонажа.

Питання до самостійної роботи

1. У чому полягає принципова різниця між конфліктом у обраному прозовому творі та класичною драматичною колізією?
2. Які «білі плями» або недомовленості є у тексті і які можуть бути підставою для акторської інтерпретації?
3. Як ви визначаєте «вихідну» подію, предмет боротьби в сцені та сутність того, що, зрештою, відбулося?
4. Хто є суб'єктом мислення/суб'єктом мовлення у тексті (автор, оповідач, герой) і як ця позиція впливає на об'єктивність викладу подій?
5. Опишіть «лінію пристосувань», які ви використовуєте в етюдній пробі.
6. Як конкретна подія, яку ви перевіряєте в етюді змінює самопочуття персонажа до і після цієї події та його ставлення до партнера (за наявності)?
7. Що стало найнесподіванішим під час імпровізаційних проб, про що ви не здогадувалися під час «розвідки розумом»?
8. Наскільки «лінія поведінки», визначена автором, була дотримана вами під час етюдної проби?
9. Що ви додали до обставин, щоб загострити драматичну ситуацію і наскільки це узгоджується з «авторським» поглядом на подію?
10. Наскільки ви маєте право відходити від букви тексту заради збереження духу автора? Як ви верифікуєте цей процес?

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Дайте загальну характеристику етюдного методу як засобу трансформації прозового твору в сценічну реальність.
2. Як ви розумієте поняття «розвідка розумом» та «розвідка тілом»?
3. Охарактеризуйте основні «слабкі» та «сильні» сторони етюдного методу.
4. Як виявити головну подію у творі, де переважають описи та роздуми?
5. Які ви знаєте види навчальних етюдів-вправ?
6. Які ще види етюдів ви знаєте?
7. Охарактеризуйте один із видів етюдів на ваш вибір.
8. Які засоби трансформації прози у сценічну лексику ви знаєте?
9. Охарактеризуйте один з них.
10. Які види етюдів допомагають вам особисто найбільше в аналізі подієвої структури під час етюдних проб?
11. Здійсніть аналіз конфлікту та наскрізної дії у вашій етюдній пробі, які перешкоди долає ваш персонаж?
12. Що вам найбільше із запропонованого автором допомагає в етюді (матеріальне середовище, реквізит, опис місця дії, «внутрішній монолог» персонажа тощо)?
13. Поясніть принцип відбору та скорочення авторського тексту (за наявності).

Рекомендована література

Обов'язкова:

1. Арто А. Театр і його Двійник. – К.: Вид-во Жупанського, 2021. 280 с.
2. Барба Е. Паперове каное. Пер. з англ. Микола Шкарабан. – Львів: Літопис, 2001. 288 с.
3. Брук П. Жодних секретів. Думки про акторську майстерність і театр. Переклад з англ. Львів, 2005. 136 с.
4. Готовський Є. Театр, ритуал, перформер. Львів : Літопис, 1999. 185 с.
5. Клековкін О. Театр при столику. Методологія театрознавства: Подорожній щоденник. – К.: Фенікс, 2013. 432 с.
6. Клековкін О. Ю. Мистецтво: Методологія дослідження: Методичний посібник. Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. К.: Фенікс, 2017. 144 с.
7. Кнебель М. Й. Про дієвий аналіз п'єси і ролі. – Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 92 с.
8. Корнієнко Неллі. Театр майбутнього – траєкторія кванту. Порядок, відкритий для випадковості (театрознавство інших вимірів) / – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2025. 464 с.
9. Курбас Лесь. Філософія театру / Лесь Курбас; упорядн. М. Лабінський; післямови М. Москаленко, Д. Лабінська; редактор М. Москаленко. – Харків-Київ: Видавець Олександр Савчук; Видавництво «Основи», 2022. 920 с.

10. Мельник І. Робота над «моноактом» у системі підготовки актора театру ляльок. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. Київ. 2018. Вип. № 23. С. 56-61.

11. Патріс Паві: Словник театру. – Львів, 2006. 640 с.

12. Bartow A. Training of the American Actor. Theatre Communications Group, 2006. 285 p.

13. Chubbuck I. The power of the actor: The Chubbuck technique. New York: Gotham Books, 2004. 388 p.

14. Lehmann H.-T. Postdramatisches Theater. Frankfurt am Main: Verlag der Autoren, 1999. 505 p.

15. Paget D. «Verbatim Theatre»: Oral History and Documentary Techniques. New Theatre Quarterly. 1987, Vol., no. 12. P. 317-336.

16. Paget D. New Documentarism on Stage: Documentary Theatre in New Times. Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik. 2008, Vol. 56, no. 2.

Додаткова:

1. Донченко Н. П. Роль етюдної форми у професійній підготовці фахівця сценічного мистецтва та у творчості артиста естради. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. №4, 2016. 70-74 с.

2. Єрмакова Н. Школа Курбаса. Український театр. 2017. № 1. С. 22–25.

3. Корнієнко Н. Український театр у переддень Третього тисячоліття. Пошук (Картини світу. Ціннісні орієнтації. Мова. Прогноз) – К.: Факт, 2000. 160 с., 64 іл.

4. Корнієнко, Н. В. Театр Курбаса: простір і час. – Київ : Основи, 2001. 456 с.
5. Корнієнко, Н. Режисерське мистецтво Леся Курбаса. Реконструкція (1887–1937). – Київ : Державний центр театрального мистецтва ім. Леся Курбаса, 2005. 528 с.
6. Корнієнко, Н. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. – Київ : Либідь, 2007. 324 с.
7. Левченко О. Г. Театр у системі філософської антропології: монографія. Нац. центр театр. мистец. ім. Леся Курбаса. – К, 2012. 296 с.
8. Липківська А. Драма і сцена: шляхи режисерського театру кінця ХХ – початку ХХІ ст. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення. 2010. Вип. 6. С. 27-44.
9. Локтіонов Є. «Метод – художній метод – творчий метод»: досвід сценічної практики. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2024. № 35. С. 81-88. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.35.2024.318073>.
10. Локтіонов Є. Феномен вербатім-театру: потенціал міждисциплінарного підходу. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2024. № 34. С. 24-30. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.34.2024.305187>.
11. Макарик І. Перетворення Шекспіра. Лесь Курбас, український модернізм і радянська культурна політика 1920-х років / Ірина Макарик; пер. з англ. Т. Цимбала. – вид. 2-ге, допов. – К.: Ніка-Центр, 2013. 352 с.: іл.

12. Пацунов В., Гусакова Н., Губрій Т. Роль імпровізації в театральній творчості. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво. 2019. 2(2). С.194-204.

13. Поліщук О. П. Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс: Монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2007. 208 с.

14. Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естет. переживання – К.: «Юніверс», 2001. 368 с.

15. Hammond W., Stewart D. Verbatim Theatre Techniques In Contemporary Documentary Theatre. UK: Oberon Books, 2008. 195p.

16. Summerskill C. What Is Verbatim Theatre? Creating Verbatim Theatre from Oral Histories. 2020. P. 8-22.

17. Wake C. Headphone Verbatim Theatre: Methods, Histories, Genres, Theories. New Theatre Quarterly. 2013, Vol. 29, no. 4. P. 321-335.